

บทที่ 8

สรุป และวิเคราะห์

ในบทนี้จะนำข้อค้นพบจากการศึกษาในบทก่อนๆ มาประมวลสรุป และวิเคราะห์ พร้อมกับแสดงให้เห็นถึงข้อโต้แย้ง และข้อเสนอบางประการในการอธิบายสังคมชาวนา ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไข และข้อจำกัดของสังคมชาวนาในการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่การผลิตแบบทุนนิยม ปัญหาความสัมพันธ์ของชาวนาในกลุ่มทุนภายใต้ระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญา และศักยภาพในการปรับตัวของชาวนา เมื่อเข้าสู่การผลิตแบบทุนนิยม ในขั้นตอนของการผลิตแบบมีพันธสัญญา

8.1 เงื่อนไขและข้อจำกัดในการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่การผลิตแบบทุนนิยม

การถกเถียงปัญหาการเปลี่ยนผ่าน เข้าสู่การผลิตแบบทุนนิยมในสังคมชาวนาจะให้ความสนใจต่อในประเด็นปัญหา ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการแยกความแตกต่าง (Differentiation) ระหว่างชาวนาด้วยกันเอง และปัญหาการดำรงอยู่ของชาวนาขนาดเล็ก ซึ่งสองปัญหานี้มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก การแยกความแตกต่าง ระหว่างชาวนาด้วยกันเอง จะเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วก็ต่อเมื่อมีกลไกในการทำลายเงื่อนไขการดำรงอยู่ของชาวนาขนาดเล็กและขนาดกลาง เพื่อเบียดขับชาวนาขนาดเหล่านี้ออกจากกรอบการดำรงอยู่ของตนเอง และกลายเป็นกรรมาชีพในที่สุด ทำนองเดียวกันหากความสามารถ ในการอยู่รอดของชาวนาขนาดเล็กมีสูงย่อมแสดงว่า ชบวนการเบียดขับชาวนาขนาดเล็กย่อมไม่สามารถเกิดขึ้นได้ (สมศักดิ์ 2533 : 148)

การถกเถียงเรื่องการแยกความแตกต่าง และการดำรงอยู่ของชาวนาขนาดเล็ก ในฐานะที่เป็นเงื่อนไขการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่การผลิตแบบทุนนิยมในสังคมชาวนานั้น อาจกล่าวได้ว่าเลนิน และเคทส์กีได้เป็นผู้เริ่มต้นเปิดประเด็นการวิวาทะในประเด็นนี้ก่อน โดยเขาเห็นว่าการแตกต่างทางชนชั้นในชนบทเกิดจากความไม่สม่ำเสมอของทุนในการเบียดขับชาวนาออกจากที่ดิน และออกจากปัจจัยการผลิตที่หล่อเลี้ยงชีวิตชาวนา ซึ่งนำไปสู่ความไม่เพียงพอในการยังชีพ และนำไปสู่การเป็นแรงงานรับจ้างในภาคเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม ซึ่งเลนิน และเคทส์กีเชื่อว่า อย่างไม่รู้ตัวตามชาวนาจะถูกเบียด

ข้าบจากที่ดินในที่สุด ไม่ว่าจะช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับเงื่อนไขความล่าช้าของระบบทุนนิยมในแต่ละสังคม (White 1989: 18 เลนิน 2527 : 20) และเขาเห็นว่าซากวิถึการผลัดก่อนหน้าทุนนิยมของแต่ละสังคมจะเป็นกลไกเหนียวรั้งไม่ให้การแพร่ขยายของระบบทุนนิยมดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอ (เลนิน 2527 : 26)

ข้อเสนอดังกล่าวของเลนิน ได้กลายเป็นแม่แบบหลัก ของการถกเถียงในปัญหาการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ระบบทุนนิยมในสังคมชาวนาในเวลาต่อมา ซึ่งมีทั้งผู้ที่แสดงเหตุผลคัดค้าน และเห็นด้วยกับเลนิน ด้วยการนำข้อมูล และวิธีวิเคราะห์เชิงประจักษ์จำนวนมากมาโต้แย้ง และสนับสนุน (ดูการวิเคราะห์ได้ใน White 1989 สมัคัต์ 2535 และอนัญญา 2533)

การศึกษาในครั้งนี้ มีข้อค้นพบเช่นเดียวกับนักวิชาการจำนวนมากที่เข้ามาทำการศึกษาลังคมเอเชีย ที่เห็นว่ายังมีการผลิตขนาดเล็กดำรงอยู่ในสังคมชาวนา อยู่อย่างมากมาย ทั้งที่ระบบทุนนิยมได้มีพัฒนาการมาเนิ่นนานแล้ว ซึ่งการอธิบายการคงอยู่ของชาวนาขนาดเล็กโดยส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับระบบทุนนิยม ในการเบียดขับชาวนาหรือสืบทอดความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิตแบบทุนนิยม ว่ามีพลังหรือ หรือบิดบังความขัดแย้งในระบบทุนอย่างไร (ดูการวิเคราะห์ในลักษณะนี้ได้ ใน เทอร์ตัน 2533 White 1989 ชัยนต์ 2533 เป็นต้น)

จากการศึกษาการแทรกตัวของระบบทุนนิยม โลกในสังคมชาวนาไทยพบว่า ระบบทุนนิยมไม่สามารถเบียดขับชาวนาออกจากที่ดิน เพื่อเปลี่ยนการผลิตขนาดเล็ก (Small Farm) รายย่อย มาเป็นการผลิตแบบไร่ขนาดใหญ่ (Plantation) และใช้รูปแบบการจัดการผลิตแบบทุนนิยมเต็มรูปแบบ ด้วยการจ้างงาน ในลักษณะเดียวกับการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรมได้ เนื่องจากการผลิตขนาดเล็กในสังคมชาวนาเป็นการผลิตที่มีประสิทธิภาพ และระบบการจัดการทรัพยากรแบบรวมหมู่ ในสังคมชาวนามีความเข้มแข็ง เกินกว่าที่พลังของระบบทุนนิยม โลก จะเบียดขับชาวนาออกจากที่ดินโดยง่าย กล่าวคือ

ในด้านการผลิต แม้ว่าภายในสังคมชาวนามีความอ่อนด้อย ในการเข้าถึงปัจจัยทุนสำหรับการผลิตเพื่อการค้า และ โอกาสในการเข้าถึงปัจจัยทุน จะขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์แห่งการพึ่งพาของชาวนากับพ่อค้าภายใต้ระบบอุปถัมภ์ หรือระบบพันธสัญญาก็ตาม แต่ในด้านที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชาวนา และกลุ่มทุน จำเป็นที่จะต้องอาศัยศักยภาพที่อยู่ในสังคมชาวนาแสวงหาผลประโยชน์ก็คือ

ประการที่หนึ่ง ประสิทธิภาพการผลิตขนาดเล็ก ที่มีความประณีตในการเพาะปลูกสูง โดยเฉพาะกรณีหอมหัวใหญ่ได้แสดงให้เห็นว่าเป็นการเพาะปลูกที่มีความประณีตสูง และต้องใช้แรงงานคนเข้า

มาจัดการ เป็นส่วนใหญ่จึงจะสามารถดำเนินการผลิตได้ ตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมดิน จนถึงการเก็บเกี่ยว เป็นผลสำเร็จ และไม่สามารถใช้แรงงานเครื่องจักรเข้ามาทดแทนได้ทุกขั้นตอน ชาวนาสามารถบรรลุเป้าหมาย ในการผลิตได้ด้วยการอาศัยเงื่อนไขความสัมพันธ์ทางสังคม ในสังคมชาวนาที่สั่งสมกันมาเป็นเวลานาน เช่น การแลกเปลี่ยนแรงงาน ในฐานะเพื่อนบ้าน เครือญาติ การเรียนรู้ที่ถ่ายทอดกันมา ฯลฯ เป็นผลให้ต้นทุนการผลิตในสังคมชาวนาต่ำกว่าความเป็นจริง อันเป็นผลมาจากต้นทุนทางสังคม ในสังคมชาวนา

แต่ถ้าเป็นการผลิตภายใต้ความสัมพันธ์แบบทุนนิยมเต็มรูปแบบ ความปรานีในการเพาะปลูก เหล่านี้จะสามารถบรรลุได้โดยอาศัยกระบวนการจ้างงานเท่านั้น ซึ่งจะมีผลทำให้ต้นทุนต่อหน่วยสูงขึ้นและทำให้เกิดการเสียเปรียบ โดยเปรียบเทียบเมื่อทำการค้ากับประเทศต่างๆ ในระดับโลก ที่มีต้นทุนต่ำกว่า จากนโยบายการอุดหนุนการเกษตร ดังนั้น ในขั้นตอนของการเปลี่ยนผ่านก่อนเข้าสู่ทุนนิยมเต็มรูปแบบ กลุ่มทุนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องลดต้นทุนให้ได้มากที่สุด โดยที่ต้นทุนทางสังคมเป็นเป้าหมายสำคัญของการลดต้นทุนดังกล่าว

ประการที่สอง ความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาศักยภาพการจัดการน้ำของชาวนา กล่าวคือ การจัดการน้ำของสังคมชาวนาภาคเหนือ โดยส่วนใหญ่เป็นการจัดการทรัพยากร โดยชุมชน ที่มีพัฒนาการอันยาวนาน และเป็นการจัดการที่ประณีตตั้งแต่การกั้นน้ำ ทดน้ำ ส่งน้ำ และแจกจ่ายน้ำในระดับไร่นา ซึ่งต้องใช้ความสามารถ และทักษะ เฉพาะที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องยาวนาน เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่า มีต้นทุนการจัดการที่สูง เมื่อ เป็นการจัดการ โดยระบบปัจเจกชนที่จะต้อง ใช้แรงงานคน เข้าไปจัดการเป็นส่วนใหญ่ นอกจากกั้นการจัดการน้ำของชุมชน เป็นการจัดการบนหลักการที่เน้นความเป็นธรรมของคนทั้งชุมชน ไม่ได้เป็นการจัดการที่วางอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์สำหรับปัจเจกชน ซึ่งเป็นข้อจำกัดสำคัญที่ทำให้การผลิตแบบไร่นาขนาดใหญ่แบบปัจเจกชนไม่สามารถเข้าไปแทรกอยู่ได้ ซึ่งการที่ทุนจะเข้ามาจัดการน้ำเองนั้นจะต้องหมายถึงการเป็นเจ้าของที่ดินทุกผืนหรือโดยส่วนใหญ่ด้วย จึงจะสามารถเข้าไปมีอำนาจจัดการแทนชุมชนได้ ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่เป็นอุปสรรคในการเปลี่ยนผ่านสังคมชาวนาเข้าสู่ทุนนิยมเต็มรูปแบบ และการเบียดขับชาวนาออกจากที่ดินไม่เกิดขึ้น

ประการที่สาม ความสามารถในการปรับตัวด้วยการดำรงลักษณะชีวิตแบบยืดหยุ่นของชาวนา หรือการสร้างกระบวนการต่อรองในรูปแบบปัจเจกชน ภายใต้ความสัมพันธ์การผลิตแบบทุนนิยม ได้เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ การเบียดขับชาวนาขนาดเล็กออกจากที่ดินดำเนิน ไปอย่างล่าช้า (ดูหัวข้อต่อไป)

ส่วนการแทรกรูปแบบความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบทุนนิยม เข้าไปในการผลิตขนาดเล็กของ
สังคมชาวนา โดยเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ทางการผลิต และการแลกเปลี่ยนก่อนหน้านั้น มาเป็น
ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจแบบสินค้าในระบบทุนนิยม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ได้หมายความว่าไม่มี
การเบียดขับชาวนาออกจากที่ดิน ในทางตรงกันข้ามการเบียดขับชาวนาออกจากที่ดินได้เกิดขึ้นพร้อมๆกับ
การแทรกตัวของการผลิตแบบสินค้า อันเป็นผลมาจากการขูดรีดส่วนเกินภายใต้ความสัมพันธ์แบบทุนนิยมจน
นำมาสู่ความแตกต่างทางชนชั้นในทางเศรษฐกิจ และการก่อรูปความสัมพันธ์ทางชนชั้นแบบทุนนิยมในสังคม
ชาวนาเกิดขึ้น ซึ่งมีลักษณะทางชนชั้นที่แตกต่างกันออกไปตามเงื่อนไขเฉพาะของแต่ละพื้นที่ ซึ่งการเกิดขึ้น
ของการเบียดขับชาวนาออกจากที่ดินและความแตกต่างทางชนชั้น เป็นเพียงผลที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์
ทางการผลิตแบบทุนนิยมในการเปลี่ยนผ่านที่ไม่ได้นำไปสู่การรวมศูนย์ที่ดิน เพื่อจัดการแรงงานแบบไร่นา
ขนาดใหญ่หรืออีกด้านหนึ่งก็คือ การผลิตขนาดเล็กในสังคมชาวนายังคงดำเนินอยู่ต่อไป โดยมีกลไกของ
ระบบทุนนิยมเป็นเครื่องมือ เพื่อดำรงลักษณะความสัมพันธ์ของการขูดรีดและเอาผลประโยชน์จากประสิทธิ
ภาพการผลิตขนาดเล็กในสังคมชาวนา ในแต่ละขั้นตอนของประวัติศาสตร์การแพร่ขยายของระบบทุนนิยม

โดยที่ระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญา ได้เป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งที่เกิดขึ้น ในช่วงการ
แพร่ขยายของระบบทุนนิยม โลกสู่สังคมชาวนาในประเทศโลกที่สาม ซึ่งดูเหมือนกับว่ามีลักษณะสองด้านที่
ขัดแย้งกันคือ ด้านที่หนึ่งเป็นด้านที่แสดงว่าระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญาเป็นกลไกสำหรับการสืบทอดความ
สัมพันธ์ทางการผลิตแบบทุนนิยม ส่วนด้านที่สอง เป็นกลไกสำหรับคงไว้ของการผลิตขนาดเล็กในสังคมชาว
นาแต่จากข้อมูลเชิงประจักษ์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้แสดงให้เห็นว่าเป็นด้านเดียวของระบบการผลิต
แบบทุนนิยม คือ แสดงให้เห็นลักษณะที่เป็นเงื่อนไข และข้อจำกัดในการสืบทอดความสัมพันธ์แบบทุนนิยม
ในสังคมชาวนาประเทศโลกที่สาม คือ

ประการแรก ลักษณะที่เป็นเงื่อนไขในการสืบทอดความสัมพันธ์แบบทุนนิยม คือ ระบบทุนได้
แสดงให้เห็นถึงความสลับซับซ้อนในการขูดรีดส่วนเกินในสังคมชาวนา โดยไม่จำเป็นต้องรวมศูนย์ที่ดินเข้า
ไปจัดการแรงงานเองตามรูปแบบหลักของการแพร่ขยายของทุนนิยมดังที่กล่าวมา แต่ระบบทุนนิยมได้ใช้
ระบบพันธสัญญา เป็นกลไกสำหรับควบคุมการจัดการที่ดิน แรงงาน และทรัพยากรน้ำของชาวนาให้มาทำ
การผลิตภายใต้การลงทุนของกลุ่มทุน พร้อมๆกับการดำเนินการขูดรีดส่วนเกินของชาวนาจากกระบวนการ
ผลิตแลกเปลี่ยนสินค้า ภายใต้ระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญาที่กลุ่มทุนสามารถได้ผลประโยชน์จากชาวนา
แน่นอนมากยิ่งขึ้นจากเงื่อนไขของพันธสัญญา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งกลุ่มทุนใช้ระบบพันธสัญญาเพื่อแสวงหา

ประโยชน์จากประสิทธิภาพการผลิตขนาดเล็กภายในสังคมชาวนา โดยผ่านกระบวนการดูดซับส่วนเกินในระบบต่างๆ และการผลึกกับกลไกอำนาจต่างๆของท้องถิ่นเพื่อตั้งชาวนาเข้าสู่พันธสัญญา

การขูดรีดส่วนเกินนั้นกลุ่มทุนสามารถกระทำได้ โดยผ่านค่าตอบแทนจากการเป็นผู้ควบคุมทรัพยากร อันเป็นปัจจัยการผลิตบางอย่างอันสอดคล้องกับข้อเสนอของ เดียร์ และแจนเวรี่ที่เห็นว่าการที่ตำแหน่งของชาวนา ซึ่งวางอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ทางการผลิต และการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบทุนนิยม ทำให้ชาวนาแต่ละครอบครัวต่างถูกขูดรีดในหลายๆแบบจากการเข้าสู่ความสัมพันธ์กับชนชั้นอื่นๆ อาทิ ทุนการผลิต ทุนเงินกู้ ทุนพาณิชย์ ทุนโดยรัฐ และตัวรัฐเอง การขูดรีดอย่างหนักหน่วงเหล่านี้มีผลให้ชาวนาสละมทุนไม่ได้ การเพิ่มผลิตภาพแรงงานในภาคเกษตรกรรมด้วยเทคโนโลยีใหม่ๆ แม้ทำให้ผลผลิตต่อไร่ของชาวนาเพิ่มขึ้น แต่ชาวนากลับถูกควบคุมโดยทุนที่เข้มข้นขึ้น โดยผ่านการทำสัญญาซื้อขายผลผลิตล่วงหน้า และควบคุมคุณภาพของผลผลิต โดยให้ปัจจัยการผลิตในรูปแบบสินเชื่อ เป็นผลให้ชาวนาต้องขยายเวลาการทำงานออกไปมากขึ้นและทำงานเร่งรัดมากขึ้น แต่ผลตอบแทนต่อหน่วยแรงงานมิได้เพิ่มตามไปด้วย ทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นกลไกการครอบครองมูลค่าส่วนเกินแบบลัทธิทุนนิยม (เดียร์ และแจนเวรี่ 2528:21-1)

ส่วนการวางการชาวนาให้มาอยู่ภายใต้การควบคุมของกลุ่มทุน ภายใต้ระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญานั้น กลุ่มทุนได้อาศัยเงื่อนไขสำคัญสองประการ คือ ประการแรก อาศัยความเหนือกว่าในการเข้าถึงปัจจัยทุน และการเข้าถึงตลาดเป็นเงื่อนไขตั้งชาวนาเข้าสู่พันธสัญญาประการที่สองอาศัยความเหนือกว่าในการเข้าถึงอำนาจรัฐ การใช้อำนาจรัฐ และการประสานกับกลุ่มอำนาจท้องถิ่นเป็นเงื่อนไขสำหรับตั้งชาวนาเข้าสู่ความสัมพันธ์การผลิตแบบทุนนิยมในขั้นตอนของการผลิตแบบมีพันธสัญญา ซึ่งลักษณะสำคัญของระบบพันธสัญญา คือชาวนายังสามารถทำการผลิตขนาดเล็กในที่ดินของตนเองอยู่อย่างค่อนข้างอิสระ กลุ่มทุนจะไม่มาเป็นเจ้าของที่ดินเอง แต่จะใช้เงื่อนไขที่กล่าวมาเป็นเครื่องมือเข้าไปควบคุมการใช้ที่ดินของชาวนา ให้ตอบสนองต่อตนเอง ในกรณีหมอมหัวใหญ่กลุ่มทุนเข้าไปควบคุมเงื่อนไข การจัดสรรสินเชื่อ จัดสรรเมล็ดพันธ์ ควบคุมการดำเนินงานของสหกรณ์ และควบคุมตลาด เป็นเงื่อนไขบังคับให้ชาวนาทำการผลิตให้ได้คุณภาพ ปริมาณ และเวลาการส่งมอบที่มีมาตรฐานแน่นอนตามที่กำหนดไว้ในสัญญา

การใช้เงื่อนไขดังกล่าวเข้าควบคุมการผลิตของชาวนา กลุ่มทุนได้มีการเชื่อมประสานกันอย่างเป็นกระบวนการระหว่างกลุ่มทุนพ่อค้าในระดับชาติ กลุ่มทุนพ่อค้าในท้องถิ่น พ่อค้ายานหน้า กลุ่มอำนาจท้องถิ่น กลไกอำนาจรัฐส่วนกลาง และกลไกอำนาจรัฐในท้องถิ่น เพื่อบีบให้ชาวนาเข้าสู่การผลิตแบบมีพันธสัญญา

แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับกลุ่มทุนแล้วระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญา เป็นกลไกที่สำคัญในการรักษาระดับการชดเชยส่วนเกินในสังคมชาวนาที่กลุ่มทุนสามารถบรรลุเป้าหมายได้โดยไม่ต้องเข้ามาควบคุมที่ดิน และควบคุมกระบวนการจัดการแรงงานโดยตรง อันต่างกับข้อเสนอรูปแบบหลักของ เลนินดังที่กล่าวกล่าวไปข้างต้น ซึ่งการบรรลุเงื่อนไขดังกล่าวจึงเป็นอีกเหตุผลหนึ่งกลุ่มทุนยังไม่มี การรวมศูนย์ที่ดินเกิดขึ้น อันเป็นด้านที่ก้าวหน้าของระบบทุนนิยม ที่พัฒนาความซับซ้อนในการชดเชยมากขึ้น และสามารถสืบทอดความสัมพันธ์ทางสังคมแบบทุนนิยมให้ดำเนินต่อไปได้

ประการที่สอง เป็นด้านที่ไม่สมบูรณ์ของระบบทุนนิยมที่แพร่กระจายเข้าไปสู่สังคมชาวนา หรือด้านที่เป็นข้อจำกัดของระบบทุนนิยมในการเบียดขับชาวนาขนาดเล็กออกจากที่ดิน และความจำเป็นในการสร้างระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญา เพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากประสิทธิภาพการผลิตขนาดเล็กในสังคมชาวนา

การวิวาทะในประเด็นปัญหาในการแพร่ขยายระบบทุนนิยมสู่สังคมชาวนานั้น แมนนี (Susan A. Man) และดิก คินสัน (James M. Dickinson) ได้นำแนวคิดเรื่องเวลา แรงงาน และเวลาการผลิตของมาร์กซ์ มาตีความใหม่สำหรับการอธิบายอุปสรรคในการแพร่ขยายระบบทุนนิยมในสังคมเกษตรกรรม

เวลาแรงงาน หมายถึง เวลาที่ใช้พลังงานกระทำต่อสินค้าภายในกระบวนการผลิต ส่วนเวลาการผลิต หมายถึงช่วงเวลาที่เริ่มต้นผลิตสินค้าจนถึงเวลาที่ได้รับสินค้าเป็นผลผลิตสุดท้ายที่ต้องการ อาทิ การย้อมผ้า เวลาแรงงานเป็นเวลาที่ใช้พลังงานกระทำต่อผ้า เพื่อก่อให้เกิดสีสรรตามต้องการ ส่วนช่วงที่ผ้าอยู่บนราวตากไม้ได้มีการใช้พลังงาน และไม่ถือว่าเป็นเวลาแรงงาน ส่วนเวลาการผลิตเป็นเวลาที่เริ่มต้นย้อมผ้า ไปจนถึง ได้รับผลผลิตสุดท้าย ซึ่งก็คือผ้าที่ย้อมเสร็จแล้ว

ดังนั้นเวลาการผลิตจึงเท่ากับเวลาแรงงานบวกการผลิตที่ไม่เกิดการผลิต (Unproductive Production Time) แต่เนื่องมาจากข้อเสนอก่อนหน้า พลังงานเท่านั้นที่สร้างมูลค่าขึ้นในสินค้า เวลาการผลิตที่นอกเหนือไปจากเวลาแรงงาน แม้จะมีความจำเป็นต่อการบรรลุถึงผลผลิตสุดท้าย แต่เป็นเวลาที่มิได้สร้างมูลค่า เพราะในช่วงนั้น ไม่ได้มีการดูดซับพลังงานเข้าไปในสินค้าภายใต้วิธีการผลิตแบบทุนนิยม ทุนพยายามอย่างยิ่งที่จะลดเวลาการผลิตลง ให้ใกล้เคียงกับเวลาแรงงานให้มากที่สุด เพื่อก่อให้เกิดการขยายมูลค่าของทุนเป็นไปอย่างรวดเร็ว

ในการผลิตภาคอุตสาหกรรม เวลาการผลิตสามารถลดลง ไปจนเกือบทับสนิทกับเวลาแรง

งาน อาทิ ในโรงงานทอผ้าจะเริ่มต้นจากการนำด้ายมาทอเป็นผ้าผืน จากนั้นก็จะนำเข้าสู่เครื่องย้อม เมื่อย้อมเสร็จจะนำเข้าสู่เครื่องปั่นแห้ง และนำไปอบ หลังจากนั้นก็นำผ้าไปเข้าเครื่องรีด เพื่อรีดผ้า ทั้งผืนใหญ่ให้เรียบ เสร็จแล้วก็จะนำผ้าไปพับเป็นม้วนๆส่งเข้าสู่แผนกเย็บผ้าสำเร็จรูปได้ทันที อาจกล่าวได้ว่าช่วงเวลาที่ทำเส้นด้ายให้เป็นเส้นด้ายสำเร็จรูปนั้น จะมีการดูดซับพลังงานตลอดเวลาไม่ปล่อยให้อยู่ภายนอกเวลาแรงงานแม้แต่น้อย สำหรับในภาคเกษตรกรรม และแรงงานได้แก่ช่วงที่ชาวนาใช้พลังงานในการไถนั้ไม้ ไถหว่าน พรวนดิน รดน้ำ และเก็บเกี่ยวเป็นต้น ส่วนเวลาที่นอกเหนือเวลาแรงงานได้แก่ การปล่อยให้พืชเจริญเติบโต โดยมีได้มีการดูดซับพลังงานซึ่งเป็นเวลาที่ยาวนานมาก อาทิ การปลูกข้าวในแถบภาคเหนือของไทย ชาวนาจะเริ่มปลูกข้าวในช่วงฤดูฝน โดยการไถหว่านหรือปักดำในช่วงเดือน มิถุนายน-สิงหาคม และจะเก็บเกี่ยวในเดือนพฤศจิกายน-มกราคมรวมเวลาการผลิตสำหรับชาวนาที่ทั้งสิ้น เกือบ 5 เดือน ยังมีเวลาการผลิตยาวนานกว่าเวลาแรงงานมากเท่าไรในช่วงเวลาหมุนรอบของทุ่นก็ยิ่งยาวนานมากขึ้น และอัตรากำไรก็ยิ่งตกต่ำลงมาเป็นเงาตามตัว (Mann and Dickinson 1987 : 473-5 อ้างโดยสมศักดิ์ 2533 : 155)

ดังนั้น ปัญหาสำคัญของการแพร่ขยายระบบทุนนิยมสู่สังคมชาวนานั้น ในทัศนะของ Mann และ Dickinson ก็คือ ปัญหาการลดเวลาการผลิตให้หมุนทับกับเวลาแรงงานพอดีเพื่อรักษาอัตรา กำไร ซึ่งการแก้ไขปัญหานี้ที่ผ่านมามีของทุ่นก็คือ การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ให้เวลาการผลิตมีเวลาสั้นเข้า เช่น การเปลี่ยนข้าวพันธ์พื้นเมืองให้เป็นข้าวพันธ์ไวแสง ที่มีระยะเวลาการเก็บเกี่ยวเร็วขึ้น ซึ่งการพัฒนาเทคโนโลยีก็ยังมีข้อจำกัดอยู่ ที่จะทำให้ผลผลิตด้านเกษตรกรรมมีระยะเวลาหมุนรอบเท่ากับเวลาแรงงาน และทำให้เวลาแรงงานไม่สูญเปล่า ซึ่งเทคโนโลยีของกลุ่มทุ่นไม่มีประสิทธิภาพพอที่จะทำได้

สำหรับในกรณีเพาะปลูกหอมหัวใหญ่การพัฒนาเทคโนโลยีการเพาะปลูก สามารถพัฒนาเมล็ดพันธ์ให้มีผลผลิตออกได้ในระยะเวลาที่สั้นที่สุดก็เพียง 3 เดือน ซึ่งเวลาแรงงานในกระบวนการผลิตจะมีเพียงประมาณ 2 เดือน ซึ่งมีเวลาแรงงานสูญเสียไปอีกหนึ่งเดือน แต่สำหรับกลุ่มทุ่นแล้ว ได้แก้ไขระบบนี้ด้วยการสร้างระบบพันธสัญญาขึ้นมา เพื่อรักษาความต่อเนื่องของผลผลิตด้วยการกำหนดให้ชาวนาทำการเพาะปลูกในช่วงเวลาที่ต่างกัน จนสามารถมีผลผลิตออกมาจำหน่ายได้อย่างต่อเนื่องแบบเดือนต่อเดือนเท่ากับเวลาแรงงานในกระบวนการผลิตจริงๆ โดยที่กลุ่มทุ่นไม่ต้องไปเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี หรือรวมศูนย์ที่ดินเข้ามาจัดการเอง ในขณะที่อัตรากำไรยังมีมากเทียบเคียงได้การผลิตแบบอุตสาหกรรมและสามารถเชื่อมต่อการผลิตในภาคอุตสาหกรรมส่งออกได้เป็นอย่างดี เมื่อกกลุ่มทุ่นสามารถคัดเลือกผลผลิตที่มีคุณภาพ และปริมาณได้ตามความต้องการของกลุ่มทุ่น ที่จะเข้าสู่โรงงานหรือส่งออก โดยไม่ต้องเสี่ยง

กับการสูญเสียผลผลิตที่ไม่ได้ขนาดมาตรฐาน เมื่อใช้ระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญาเข้าไปควบคุมการผลิตของชาวนา ซึ่งต่างจากการผลิตในไร่นาขนาดใหญ่ที่กลุ่มทุนต้องรับความเสี่ยงผลผลิตที่ไม่ได้ขนาดเอาเอง ดังนั้นระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญา จึงเป็นกลไกในระยะยาวของการเปลี่ยนผ่านที่สำคัญสำหรับรอคอยการสะสมทุนของคุณให้พอเพียง พร้อมๆกับการทำลายเงื่อนไขอันเป็นอุปสรรคในการสะสมทุนของคุณ ที่ดำรงอยู่ในสังคมชาวนาให้หมดไป การจ้างแรงงานต่อคุณอย่างแท้จริงก็จะเกิดขึ้น อันเห็นได้จากแนวโน้มพลวัต การเปลี่ยนผ่านภายในระบบทุนนิยมในขั้นตอนของการผลิตแบบมีพันธสัญญา ได้เริ่มแสดงทิศทางการเบียดขับชาวนาออกจากทรัพยากรอันเป็นปัจจัยการผลิตในสังคมชาวนามากขึ้น พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบความสัมพันธ์ในการจัดการทรัพยากรการใช้แรงงาน จากการจัดการแบบรวมหมู่ให้มีลักษณะปัจเจกชนสูงขึ้น กล่าวคือ

ในด้านการถือครองที่ดินของชาวนา ได้แสดงให้เห็นว่าสัดส่วนของชาวนาไร้ที่ดิน และชาวนาที่ถือครองที่ดินขนาดเล็กไม่เกิน 5 ไร่ มีสูงถึงร้อยละ 92 ของชาวนาในพื้นที่การศึกษา ในขณะที่สัดส่วนของชาวนายากจนไร้ที่ดินสูงถึงร้อยละ 46 ซึ่งถือว่าการถือครองที่ดินที่ยืนยงภาวะอันตรายและลุ่มเสี่ยงในการยังชีพ สภาพการถือครองที่ดินที่ไม่เพียงพอต่อการยังชีพมีผลให้ชาวนาเหล่านี้ต้องเข้ามาสู่ความสัมพันธ์ของการจ้างงานแบบทุนนิยม ในลักษณะปัจเจกชนทั้งในภาคเกษตรกรรม และนอกภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นกระบวนการอันหนึ่งของระบบทุนนิยมที่ต้องการให้เกิดแรงงานเสรีในภาคเกษตรกรรม และต้องการให้ชาวนามีชีวิตอยู่ได้ด้วยค่าจ้างแรงงาน อันเป็นกระบวนการสะสมทุนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งของทุนนิยมที่จะพัฒนาไปสู่การขูดรีดแรงงาน โดยตรงจากกระบวนการผลิต

ส่วนในการจัดการทรัพยากรที่ดิน น้ำ และแรงงาน ระบบการเพาะปลูกแบบมีพันธสัญญาได้เริ่มก่อรูปการจัดการทรัพยากรแบบปัจเจกชนที่เด่นชัดมากขึ้น เช่น อำนาจการตัดสินใจการใช้ที่ดิน ที่ดำรงไว้ด้วยการจัดการแบบรวมหมู่โดยสถาบันครอบครัว เครือญาติ และการใช้ทรัพยากรร่วมของชุมชนมาเป็นการตัดสินใจแบบปัจเจกชน ที่ขึ้นอยู่กับกรรมสิทธิ์ปัจเจกชนที่รับรองสิทธิในการใช้ที่ดินโดยรัฐ และแรงบีบรัดของการผลิตเพื่อขยายภายใต้ระบบทุนนิยม เช่นเดียวกับการจัดการน้ำ และแรงงาน ที่แรงบีบรัดของการผลิตเพื่อการค้าแบบทุนนิยมได้ทำให้เกิดวิกฤตการณ์เกิดขึ้น และนำไปสู่การจัดการแบบปัจเจกชนในลักษณะต่างๆที่เปลี่ยนหลักการจากการจัดการทรัพยากรที่ยืนอยู่บนพื้นฐานของการสร้างความเท่าเทียม และเอื้ออำนวยผลประโยชน์ให้กับคนในสังคมอย่างเป็นธรรม มาเป็นการจัดการที่ยืนอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ปัจเจกชนผู้มีความเหนือกว่าในการเข้าถึง และการควบคุมทรัพยากร

ดังนั้น พลวัตภายในของการเปลี่ยนผ่าน เข้าสู่การผลิตแบบทุนนิยมเต็มรูปแบบ ในสังคม ชาวานาในขั้นตอนของการเพาะปลูกแบบมีพันธสัญญา จึงเป็นขั้นตอนที่เอื้ออำนวยให้ผลประโยชน์กับกลุ่มทุน มากกว่าในสังคมชาวานา แต่ในขณะเดียวกัน ในขั้นตอนดังกล่าวก็แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดของกลุ่มทุนบาง ประการในการแย่งยึดส่วนเกินในสังคมชาวานาไม่สามารถกระทำโดยง่าย ถ้าขาดความเข้มแข็งของกลไก อำนาจอรัฐท้องถิ่น ทั้งทางเศรษฐกิจ และการเมืองที่แฝงตัวอยู่ในชุมชน และเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อม ต่อระบบทุนนิยมกับสังคมชาวานาเข้าด้วยกัน ในสถานการณ์ที่กลุ่มทุนยังไม่สามารถเบียดขับชาวานาออกจากที่ ดินทั้งหมด และรวมศูนย์ที่ดินมาจัดการเองนี้ แม้ว่าความแตกต่างทางชนชั้นจะยังคงดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่องก็ตาม ชาวานาก็สามารถที่จะต้านพลังการแทรกแซงของระบบทุนนิยมนี้ได้ ด้วยการนำจุดแข็งอันเป็น พลังสำคัญของชาวานาขึ้นมาต้าน เช่น การจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืนบนหลักการพื้นฐานของการสร้างความ เป็นธรรมให้กับทุกคนในสังคมได้มีโอกาสอย่างเท่าเทียม การพัฒนาองค์กรทางเศรษฐกิจของชาวานา ตลอดจนการพัฒนาเทคโนโลยีที่นำไปสู่การหลุดออกจากการพึ่งพาของกลุ่มทุนก็ จะเป็นเงื่อนไขอันหนึ่ง ของการดำรงอยู่ของชาวานาขนาดเล็ก ซึ่งจะพัฒนาขึ้นได้อย่างไรนั้นเป็นสิ่งที่ต้องศึกษากันต่อไป

8.2 ความสัมพันธ์แห่งการพึ่งพาและการชดเชย

ข้อเสนอกระแสหลักของระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญา ในสังคมไทยที่นำเสนอโดยนักเศรษฐศาสตร์ และนักพัฒนาของรัฐมักจะมีมุมมองว่า ระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญา เป็นระบบที่จะนำไปสู่การพัฒนา เกษตรกร และทำให้เกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เขาเชื่อว่าระบบพันธสัญญาจะทำให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างกลุ่มทุนกับเกษตรกรอย่างน้อยสองด้าน คือ

1) ในด้านการผลิต กลุ่มทุนจะเป็นผู้พัฒนาเทคโนโลยี และถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตที่ก้าวหน้าให้กับเกษตรกร รวมถึงการเพิ่มทุนให้กับเกษตรกร สามารถขยายการผลิตของตัวเองเพิ่มได้

2) ในด้านการตลาดระบบพันธสัญญา จะเป็นผู้สร้างหลักประกันรายได้ ความแน่นอนของการขายสินค้า ให้กับชาวานา (Glover 1987:12-15)

ข้อเสนอดังกล่าวได้ถูกนำมาเป็นแนวนโยบาย การพัฒนาการเกษตร ของประเทศไทยตั้งแต่ ในช่วง ภายหลังทศวรรษที่ 2520 เป็นต้นมา ที่ปรากฏออกมาในชื่อที่ต่าง ๆ กัน เช่น แนวนโยบายการพัฒนาเกษตรแบบครบวงจร แนวนโยบายความร่วมมือระหว่างรัฐกับเอกชนในด้านการเกษตร หรือแม้แต่กลุ่ม ทุนเองก็จะนำหลักการดังกล่าวนี้ ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับส่งเสริมเกษตรกร ให้เข้ามาทำการเพาะปลูก

ภายใต้ระบบพันธสัญญา เช่น โครงการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนแบบครบวงจร ของบริษัทอาหารสากล โครงการปลูกมะเขือเทศ ของบริษัทสยามการเกษตร โครงการปลูกมะม่วงหิมพานต์ ของบริษัทมาบุญครองฯลฯ

แม้ว่าจุดประสงค์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ไม่ได้ต้องการเข้าไปตรวจสอบ หรือถกเถียงหลักการดังกล่าวของนักเศรษฐศาสตร์ เพราะเป็นข้อเสนอที่มองจากแง่มุมทางเศรษฐศาสตร์เพียงมุมเดียว และเมื่อไรก็ตามที่มีการถกเถียงในประเด็นของนักเศรษฐศาสตร์ มักจะเกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า "ทฤษฎีบ้านฉันเป็นอย่างนี้" (Bongga Bongga Theory) เกิดขึ้นบ่อยครั้ง และไม่ได้นำไปสู่การพัฒนาการรับรู้อะไรที่ใหม่ขึ้น นอกจากการเข้าไปสู่วงจรการพิสูจน์ตัวเลขทางคณิตศาสตร์ แต่ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องทำการถกเถียงในประเด็นหลักการดังกล่าวเพราะ ประการแรก ข้อเสนอได้ถูกนำมาใช้เป็นหลักการพัฒนาของรัฐไปแล้ว ทั้งในแง่นโยบาย และการปฏิบัติการในพื้นที่ ประการที่สอง ข้อเสนอได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการครอบงำเกษตรกรให้อยู่ภายใต้การบงการของทุน โดยถูกนำเสนอออกมาเป็นมายาภาพ ของการพัฒนาเป็นความสัมพันธ์แห่งความร่วมมือระหว่างกลุ่มทุนกับ เกษตรกร ในการพัฒนาเทคโนโลยี และการสร้างหลักประกันรายได้ที่แน่นอน โดยละเลยที่จะมองรูปแบบพันธสัญญาในแง่มุมอื่นๆ โดยเฉพาะในแง่มุมมองของความสัมพันธ์แห่งการขูดรีด และการฟังกาของเกษตรกร ต่อกลุ่มทุน (ซึ่งจะถกเถียงในประเด็นต่อไป)

ด้านการผลิตจากข้อเสนอของนักเศรษฐศาสตร์ และของกลุ่มทุนนั้น เมื่อมาพิจารณาแล้ว เราจะพบว่าเทคโนโลยีที่กลุ่มทุนนำมาใช้เป็นเงื่อนไข เพื่อสร้างรูปแบบพันธสัญญานั้น โดยส่วนใหญ่แล้วแต่เป็นเทคโนโลยีที่เกษตรกรไม่สามารถคิดค้น หรือทำการผลิตขึ้นมาใช้เองได้เลย ไม่ว่าจะเป็นการปลูกมะเขือเทศ การปลูกยาสูบ ข้าวโพดอ่อน แดงซูโย หอมหัวใหญ่ อ้อย ฯลฯ เทคโนโลยีเหล่านี้ เกษตรกรมีช่องทางมาทำการเพาะปลูกได้ ด้วยการเข้าไปพึ่งพาจากกลุ่มทุนเท่านั้น และพืชที่ใช้ทำการเพาะปลูกเหล่านี้ไม่มีทางที่กลุ่มทุนจะปล่อยให้เกษตรกรคิดค้น หรือพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นมาเอง หรือใช้พันธุ์พืชดั้งเดิมที่ชาวบ้าน มีอยู่มาทำการเพาะปลูก เพราะการทำเช่นนั้นจะนำมาสู่การลดลงของประสิทธิภาพการผลิต คุณภาพของผลผลิต ความต่อเนื่องของผลผลิต ที่จะเข้าสู่โรงงาน และที่สำคัญควบคุมเกษตรกรให้เข้ามาเพาะปลูกตามที่กลุ่มทุนต้องการไม่ได้ ดังที่พบในกรณีของหอมหัวใหญ่ สิ่งที่กลุ่มทุนต้องการเข้าไปควบคุมมากที่สุดก็คือ การเข้าไปควบคุม และจัดสรรเมล็ดพันธุ์ แต่เมื่อเจอเงื่อนไขการต่อรอง และการลุกขึ้นสู้ ของเกษตรกรในรูปสหกรณ์ เพื่อจัดสรรเมล็ดพันธุ์เองเกิดขึ้น จึงทำให้กลุ่มทุนต้องเปลี่ยนย้าย

วิธีการควบคุมใหม่ โดยเข้าไปใช้กลไกอำนาจรัฐ เพื่อเป็นช่องทางในการเข้าไปควบคุม และจัดสรร เมล็ดพันธุ์แทนการควบคุมและจัดสรรเมล็ดพันธุ์โดยตรง เพื่อเป็นเงื่อนไขสร้างระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญา

ข้ออ้างว่าเป็นการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตโดยใช้เมล็ดพันธุ์ หรือเทคโนโลยีใหม่ให้กับเกษตรกร จึงเป็นข้ออ้างที่ใช้เป็นเงื่อนไขสำหรับการควบคุมเกษตรกรมากกว่า เพราะถ้าจะเป็นการพัฒนาเทคโนโลยีจริงๆน่าจะหมายถึง การพัฒนาในทิศทางที่จะนำไปสู่การพึ่งตนเองทางเทคโนโลยีของเกษตรกรได้ในอนาคต และหลุดจากการพึ่งพากลุ่มทุน แต่การผลิตภายใต้ระบบพันธสัญญาที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นเช่นนั้น เพราะภายหลังจากการเพาะปลูกเสร็จสิ้นแล้ว เกษตรกรเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เองไม่ได้ การเพาะปลูกใหม่ต้องไปซื้อเอามาจากกลุ่มทุนพ่อค้า ที่นำไปสู่การพึ่งพาไม่รู้จบจวบสิ้น

นอกจากนี้เทคโนโลยีที่กลุ่มทุนนำมาส่งเสริมนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นเทคโนโลยีแห่งการพึ่งพาบัจจัยการผลิตอื่น ๆ ต่อไปอีก ดังที่พบในการเพาะปลูกหอมหัวใหญ่ จะเป็นการเพาะปลูกที่ใช้ความประณีตบรรจงมาก และต้องใช้ความระมัดระวังในการดูแลรักษาเป็นอย่างดี ต้องใช้ปุ๋ยเคมีในอัตราที่สูง และต้องเพิ่มขึ้นทุกปี ต้องใช้สารกำจัดศัตรูพืชในปริมาณที่มากมาย ดังนั้นวงจรของการพึ่งพาพ่อค้าจะยังคงมีอยู่ต่อไป เพราะเครื่องมือที่ใช้ในการเพาะปลูกหอมหัวใหญ่ แทบไม่มีอันใดเลยที่เกษตรกรผลิตขึ้นมาใช้เองได้ นอกจากแรงงานของตนเองซึ่งก็แทบจะไม่มีเหลืออยู่อีกเช่นกัน

ตามที่นักเศรษฐศาสตร์มองว่าเป็นการเพิ่มทุนให้กับเกษตรกร ถ้าพิจารณาในแง่มุมนี้อาจจะเป็นจริงเพียงบางส่วน ว่ากลุ่มทุนมาขยายการลงทุนให้กับเกษตรกร แต่ในความเป็นจริงก็คือการดูดซับส่วนเกิน (Extract Surplus) ที่ดิน แรงงาน จากเกษตรกร หรือกำไรจากการขายสินค้าบัจจัยการผลิตทางการเกษตรให้กับเกษตรกรในลักษณะเงินเชื่อ โดยที่กลุ่มทุนมีลูกค้าที่แน่นอนมากขึ้นและสามารถได้ผลประโยชน์กลับคืนแน่นอน เมื่อขายผลผลิตแล้ว โดยใช้เงื่อนไขของพันธสัญญา ที่ตราขึ้นอย่างเป็นทางการ เป็นเครื่องมือในการควบคุมการจ่ายหนี้คืนให้กับพ่อค้า ในกรณีรูปแบบพันธสัญญาอย่างเป็นทางการ และใช้กลไกทางสังคมในรูปแบบความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ เป็นเครื่องมือในการควบคุม การจ่ายหนี้คืนในกรณีรูปแบบพันธสัญญาแบบดั้งเดิม

เมื่อมองในแง่มุมของการพัฒนาการผลิตสินค้าการเกษตร ที่มาจากปัญหาเกษตรกรแล้ว การศึกษาในบทที่ 4 และ 5 ได้แสดงให้เห็นว่าการเข้าสู่สัญญาของเกษตรกรไม่ได้มีปัญหา การมีเทคโนโลยีไม่ดีหรือมีเทคโนโลยีที่อยู่ในระดับต่ำ แต่เกษตรกรมีปัญหาในการเข้าถึงและควบคุมบัจจัยทุนที่ไม่ได้รับการ

เอาใจใส่จากรัฐสำหรับมาทำการผลิต ผนวกเข้ากับการอุดหนุนที่มากเกินไป ในช่วงของการแพร่ขยายของระบบทุนนิยมในภาคเกษตรกรรม เกษตรกรจึงถูกบีบให้อยู่ในการควบคุมของทุนในรูปแบบพันธสัญญา

ดังนั้นการพัฒนาการผลิตสินค้า การเกษตร จึงไม่ใช่การเอาระบบพันธสัญญามาเป็นเครื่องมือของการพัฒนา เพราะความเป็นจริงระบบพันธสัญญาเป็นกลไกการอุดหนุน ที่มีมานานแล้ว การพัฒนาการเกษตรคือ ต้องช่วยให้เกษตรกรหลุดออกจากกรอบพันธสัญญา โดยต้องมาสนใจปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างชาวนากับกลุ่มทุนในการเข้าถึงและควบคุมปัจจัยทุน ซึ่งหมายถึงปัญหาการสะสมทุนที่เกษตรกรมีศักยภาพอันจำกัด การทำให้ชาวนามีความสามารถในการพึ่งตนเอง ได้ในทางเทคโนโลยี และสามารถใช้ได้เป็นอย่างดี เป็นอิสระ การแก้ไขปัญหาด้านสิทธิ ทางกฎหมายของเกษตรกรในการเป็นเจ้าของ และการใช้เทคโนโลยี

ในด้านการตลาด เศรษฐศาสตร์กระแสหลักถือว่า เป็นหลักประกันในการสร้างความแน่นอนของรายได้ให้กับเกษตรกร มีการประกันราคาที่แน่นอน นี่คือนโยบายอีกประการหนึ่งที่นักเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก เพียรพยายามสร้างขึ้นมา เพื่อเป็นวิธีการในการแก้ไขปัญหาการราคาผลผลิต ของเกษตรกร ซึ่งมักจะมีการพิสูจน์ข้อมูลตัวเลขกันจำนวนมาก เพื่อสรุปว่าระบบพันธสัญญาสร้างมูลค่าเพิ่มต่อหน่วยให้กับเกษตรกรอย่างแน่นอน แต่เมื่อพิสูจน์กันเสร็จแล้ว ก็มักจะลืมมองมูลค่าเพิ่มต่อหน่วยที่เกษตรกรควรจะได้รับ และเกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นนั้นควรเป็นเท่าไร อย่างไรก็ตามผู้เชี่ยวชาญในกฎเกณฑ์ของนักเศรษฐศาสตร์ด้วยว่า ที่สร้างหลักประกันรายได้ราคาที่แน่นอนนั้นสร้างให้กับใครกันแน่ ชาวนาหรือว่ากลุ่มทุน?

เมื่อพิจารณาจากระบบพันธสัญญา กรณีปลูกหอมหัวใหญ่ พบว่าสินค้าที่เกษตรกรทำการผลิตได้ทั้งหมด กลุ่มทุนคัดเอาผลผลิตเพียงบางส่วนเท่านั้น และรับซื้อเอาเฉพาะแต่ที่มีคุณภาพดีเท่านั้น กรณีหอมหัวใหญ่กลุ่มทุนเลือกเฉพาะเบอร์ 0 ซึ่งเป็นหอมที่มีคุณภาพมากที่สุด แต่หอมคุณภาพด้อยลงมานายทุนจะโยนภาระนี้ให้กับเกษตรกร ไปหลักเลียงหรือเผชิญความเสี่ยงเอาเอง แต่ถ้าผลผลิตเบอร์ 0 มีไม่เพียงพอตามที่กำหนดไว้ในสัญญา นายทุนลงโทษตามเงื่อนไขสัญญา นี่คือนักประกันรายได้หรือความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากระบบพันธสัญญา สิ่งนี้ก็ได้แสดงให้เห็นธาตุแท้ของระบบพันธสัญญาแล้วว่า เป็นกลไกการอุดหนุนหรือการพัฒนา

ในด้านราคาก็เช่นกัน เป็นเรื่องที่ยากสำหรับการพิสูจน์ว่า รูปแบบพันธสัญญาสร้างมูลค่าเพิ่มมากหรือน้อยให้กับเกษตรกร เพราะทฤษฎี "บ้านฉันเป็นอย่างนี้" เกิดขึ้นง่าย และถกเถียงไม่จบสิ้น แต่สิ่ง

ที่ค้นพบกรณีการเพาะปลูกหอมหัวใหญ่ก็คือ ลัดส่วนการลงทุนระหว่างเกษตรกรผู้เพาะปลูกกับกลุ่มทุน และวิธีแบ่งปันผลประโยชน์ และการรับภาระความเสี่ยงร่วมกัน จากกระบวนการผลิตที่รูปแบบพันธสัญญาไม่ได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นธรรมของระบบ ไม่ว่าจะในพันธสัญญาแบบเก่า หรือรูปแบบที่เป็นทางการ

กล่าวคือ ตัวอย่างจากกรณีการเพาะปลูกหอมหัวใหญ่ ในระบบพันธสัญญา ได้แสดงให้เห็นว่า ลัดส่วนการลงทุนของเกษตรกรมีจำนวนมากกว่ากลุ่มทุน แต่พอถึงช่วงการแบ่งผลประโยชน์ กลุ่มทุนกลับได้มากกว่า ซึ่งแสดงให้เห็นได้ชัดเจน กรณีพันธสัญญาแบบดั้งเดิม ส่วนในกรณีรูปแบบพันธสัญญาที่เป็นทางการ นายทุนลงทุนเพียงเล็กน้อย ประมาณหนึ่งในสี่ ของการลงทุนทั้งหมด แต่มีอำนาจในการเลือกผลผลิตที่ดีที่สุด ไปเกือบทั้งหมด ที่เกษตรกร ผลิตได้ไปจำหน่าย ส่วนผลผลิตที่ด้อยลงมานายทุนไม่ยอมเอาไปด้วย ซึ่งไม่เป็นธรรมกับเกษตรกร เพราะถ้าจะแบ่งอย่างเป็นธรรมสามารถทำได้อย่างเท่าเทียมคือ

เมื่อนายทุนลงทุนทำการเพาะปลูกเพียง หนึ่งในสี่ส่วน ของการลงทุนทั้งหมดนายทุนก็ควรจะ ได้ผลผลิตที่ดีที่สุด ที่ผลิตได้เพียงหนึ่งในสี่ส่วน และได้ผลผลิตที่ด้อยลงมา จำนวนหนึ่งในสี่ส่วน ตามผลผลิตที่มีอยู่ และนายทุนต้องเอาผลผลิตที่เสีย จำนวนหนึ่งในสี่ส่วนเท่ากับที่ได้ลงทุนในตอนแรกไปด้วย ไม่ใช่คัดเลือกเอาผลผลิตที่ดีไปทั้งหมดหนึ่งส่วน จากผลผลิตที่ได้สี่ส่วน เพราะต้นทุนของนายทุนก็ผลิตผลผลิตที่ด้อยคุณภาพได้ด้วย

พิจารณาความไม่เป็นธรรม จากการแบ่งผลประโยชน์ก็เพียงพอแล้วสำหรับการถกเถียงในเรื่องตลาด และราคา ไม่ต้องไปพิสูจน์ข้อค้นพบอื่นๆ ที่เป็นปรากฏการณ์มาจากเกษตรกรเองเช่น ทำไมเกษตรกรหลีกเลี่ยงที่จะขายแยกเกรดแบบพันธสัญญา แต่กลับใช้วิธีการขายเหมาแทนการพิสูจน์มูลค่าการลงทุนที่แต่ละฝ่ายลงไป เพื่อแสดงว่านายทุนควรจะเข้ามารับความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ จากการผลิตร่วมกับเกษตรกรอย่างไร หรือความเสี่ยงจากการตลาดจะรับร่วมกันอย่างไร ในฐานะผู้ร่วมลงทุนในรูปแบบพันธสัญญาซึ่งข้อพิสูจน์เหล่านี้ได้แสดงให้เห็นถึงปัญหาต่างๆจำนวนมากมายของระบบพันธสัญญา ที่ไม่ใช่เครื่องมือสำหรับมาแก้ไขปัญหาค่าความเสี่ยงในเรื่องการตลาดได้

ระบบพันธสัญญาไม่ใช่ทางออกของการแก้ไขปัญหาราคาผลผลิต หรือความเสี่ยงจากการตลาด เพราะปัญหาราคาผลผลิต ที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาอำนาจการต่อรองของเกษตรกรกับกลุ่มทุน ไม่ใช่ปัญหาการไม่มีตลาดจำหน่าย หรือมีสินค้าล้นเกินจำนวนมาก แล้วจึงเกิดระบบพันธสัญญาขึ้นมารักษาความสมดุลย์ของปริมาณการผลิตกับความต้องการของตลาด ตามหลักคิดของนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก

แต่ระบบพันธสัญญาที่เกิดขึ้นกรณีหอมหัวใหญ่นั้น มีสาเหตุจากเงื่อนไข ข้อจำกัดในการเข้าถึงปัจจัยทุนของเกษตรกร ข้อจำกัดในการเข้าถึงตลาดที่ควบคุมไว้ในมือของกลุ่มทุน และการใช้อำนาจรัฐ

และเครือข่ายอำนาจท้องถิ่นของกลุ่มคนที่ทำให้ระบบพันธสัญญาเกิดขึ้น เพื่อรักษามาตรฐานที่แน่นอนของ การผลิตสินค้า อันเป็นเงื่อนไขการเกิดขึ้นของระบบพันธสัญญา เพื่อสร้างกลไกการชดเชยที่มีความซับซ้อน มากยิ่งขึ้น

ดังนั้น การนำระบบพันธสัญญามาแก้ไขปัญหาการตลาด ก็คือ การนำเครื่องมือการชดเชยมา ชดเชยเกษตรกร ให้เป็นทางการมากขึ้น และซับซ้อนมากขึ้น โดยล้มการแก้ไขปัญหที่แท้จริงของชาวนา กับความสัมพันธ์กับตลาดในยุคโลกาวัตตที่ยังไม่มีการแก้ไขให้เป็นจริง เช่น ปัญหาอำนาจการต่อรองของ องค์กรเกษตรกรกับกลุ่มทุนในการซื้อขายผลผลิต การมีเครื่องมือสำหรับการเก็บรักษาผลผลิตเพื่อยืดระยะ เวลาการขาย เพื่อช่วยเพิ่มอำนาจการต่อรอง รวมถึงการแก้ไขปัญหาคอขวด การนำเข้า และส่งออก ค่าออก ให้องค์กรของเกษตรกรสามารถมีเงื่อนไขต่อรองได้ การพัฒนาประสิทธิภาพองค์กรของเกษตรกร ในการทำธุรกิจ และการตลาด สิ่งเหล่านี้คือเงื่อนไขของปัญหาการตลาดที่นักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักลื มมอง และเห็นว่าระบบพันธสัญญาเป็นยาวิเศษสำหรับการแก้ไขปัญหากลุ่มเกษตรกร

8.3 การปรับยุทธวิธีในการดำรงอยู่ ของชาวนาขนาดเล็ก

การคงอยู่ของชาวนาขนาดเล็ก ท่ามกลางการขยายตัวอย่างรวดเร็วของระบบทุนนิยม ที่แพร่ ขยายเข้าไปในภาคการเกษตร เนื่องจากชาวนามีจิตสำนึกที่ก้าวหน้ามีกระบวนการปรับเปลี่ยนยุทธวิธี เพื่อ ให้ตนเองมีชีวิตรอดอยู่ได้ ด้วยวิธีการอันหลากหลาย ภายใต้เงื่อนไขและประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันไป ซึ่งมีทั้ง ประสบผลสำเร็จ และพบกับความพ่ายแพ้ ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ตลอดเวลา

กนกศักดิ์ แก้วเทพ ได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการต่อสู้ของชาวนาในระบบทุนนิยม เพื่อดำรงไว้ซึ่งการเป็นผู้ผลิตขนาดเล็ก ด้วยการสร้างองค์กรทางการเมืองของชาวนาขึ้นมา เพื่อเรียกร ี้อง และต่อสู้ทางการเมือง เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองเปิดให้เขาทำได้ ด้วยการชูคำขวัญ "ที่ดิน ต้องเป็นของผู้ถือคันไถ รัฐต้องประกันราคาพืชผล" แต่กระบวนการทางการเมืองของชาวนาก็ถูกบังคับให้ สลายตัวไป ด้วยการปราบปรามของกลไกของรัฐทางการเมืองทุนนิยมเผด็จการในยุคต่อมา (กนกศักดิ์ แก้วเทพ 2530)

ในสังคมชาวเขา ฉลาดชาย รมิตานนท์ ได้แสดงให้เห็นถึงการปรับยุทธวิธีในการอยู่รอด ด้วยปรับรูปแบบเวลาการใช้ที่ดินใหม่ให้เวลาหมุนรอบของการใช้ที่ดิน ในไร่หมุนเวียนมีความถี่ขึ้น เพื่อ

เผชิญการบีบรัดของรัฐ และเศรษฐกิจแบบการค้า ซึ่งคล้ายกับข้อค้นพบของ Khunstadter ในการศึกษา สังคมชาวเขา เขาพบว่า ชาวเขาใช้วิธีการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิตให้ก้าวหน้าขึ้น เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตให้มีผลผลิตสำหรับการยังชีพเพียงพอด้วยการเปลี่ยนการเพาะปลูกแบบ โค่นและเผา มาเป็นนาขั้นบันได (ฉลาดชาย 2530 Khunstadter 1987)

ส่วนงานของสุพิดา เรืองจิต ได้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการ สร้างอำนาจต่อรองของ ชาวนากับกลุ่มทุน และรัฐ ในหลายลักษณะเมื่อเผชิญปัญหาหาค่าของหัวใหญ่ตกต่ำ (สุพิดา เรืองจิต 2534) ตัวอย่างการเคลื่อนไหวปรับเปลี่ยนยุทธวิธีการต่อสู้ของชาวนาเหล่านี้ คือเงื่อนไขสำคัญ ประการหนึ่งที่ทำให้ชาวนาดำรงตน เป็นผู้ผลิตขนาดเล็กในที่ดินของตนไว้ได้ ภายใต้เงื่อนไข และข้อจำกัดที่ต่างกันไป

สำหรับในสถานการณ์ที่สังคมเกษตรกรรมแบบทุนนิยม ได้พัฒนาความซับซ้อนของการขูดรีด ด้วยการ ใช้กลไก ของระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญาขึ้นมาในการขูดรีดนี้ ชาวนามีได้พึ่งเฉยหรือรอรับการเปลี่ยนแปลง และการขูดรีดจากระบบทุนนิยม โดยไม่ได้ทำอะไรเลยในสถานการณ์เช่นนี้ ชาวนามีความกระตือรือร้นในการเปลี่ยนแปลงปรับเปลี่ยนแนวทางทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมของตนเองให้สามารถอยู่รอดอยู่ได้ตลอดเวลา ซึ่งยุทธวิธีการปรับเปลี่ยนของชาวนานั้นสามารถแสดงให้เห็นสองแนวทางกว้างๆคือ

ประการที่หนึ่ง การปรับเปลี่ยนยุทธวิธีการต่อสู้ในแนวราบ ซึ่งหมายถึงกระบวนการปรับเปลี่ยนภายในสังคมชาวเขาเอง ซึ่งมีด้านที่ก้าวหน้า(Active) และด้านที่ยอมจำนนต่อระบบ(Passive)

ในด้านที่ก้าวหน้า เมื่อกลุ่มทุนได้สร้างกลไกระบบพันธสัญญาขึ้นมา เพื่อป้องกันการให้ชาวนาทำการเพาะปลูกภายใต้ระบบพันธสัญญา จะมีชาวนาบางกลุ่มที่พยายามปรับเปลี่ยนระบบพันธสัญญาให้มาเป็นประโยชน์กับตนเองมากที่สุด โดยเฉพาะกลุ่มชาวนารวย และกลุ่มนายทุนพ่อค้านายหน้าในท้องถิ่น

ชาวนารวย จะใช้เงื่อนไขของระบบพันธสัญญาแบบเป็นทางการ ร่วมกับกลุ่มพ่อค้านายหน้า เพื่อเป็นช่องทางเข้าถึงปัจจัยทุน มาใช้เป็นเครื่องมือขูดรีดชาวนากลุ่มที่ด้อยกว่าให้มาทำการเพาะปลูกภายใต้ระบบพันธสัญญาแบบดั้งเดิม

ส่วนชาวนากลุ่มอื่น จะเข้าร่วมเพาะปลูกกับผู้เข้ามาส่งเสริมด้วยเงื่อนไขที่ต่อรองได้ ส่วนวิธีการต่อรองระหว่างชาวนากับกลุ่มทุนนั้นจะมีหลายวิธี เช่น การยกเลิกการเพาะปลูกกลางครัน ถ้าชาวนารวยหรือกลุ่มทุน ให้ค่าตอบแทนของการเพาะปลูกไม่มากพอ ซึ่งจะพบในกรณีพันธสัญญาแบบดั้งเดิม หรืออาจจะใช้วิธีการละเมิดสัญญา ไม่ยอมขายผลผลิตให้ เมื่อเห็นว่าราคาผลผลิตที่ได้รับ ให้ผลตอบแทนน้อย

เกินไป

การปฏิเสศที่จะเข้าร่วม ในระบบพันธสัญญา ก็เป็นวิธีการหนึ่ง ที่ชาวนาจำนวนมากใช้เมื่อเผชิญกับการรุกเข้ามาของระบบพันธสัญญา ด้วยความพยายามที่จะสะสมปัจจัยทุนขึ้นมาเอง ในหลายรูปแบบ หรือหาช่องทางจำหน่ายผลผลิตเอง ด้วยการเลือกขายเหมารวมแทนที่จะขายแบบคัตขนาด เป็นวิธีการสำคัญที่ชาวนาเลือกใช้

ในด้านที่จำนนต่อระบบ ชาวนามีวิธีการปรับเปลี่ยนยุทธวิธีในการจัดการที่ดินเพื่อให้อยู่รอดได้ ภายใต้ระบบพันธสัญญาในหลายลักษณะ ที่สำคัญคือการปรับแผน และเวลาการใช้ที่ดินใหม่ให้สอดคล้องกับ เวลาความต้องการผลผลิตของกลุ่มทุน การยกเลิกการเพาะปลูกแบบยังชีพออกไป เพื่อเตรียมที่ดินไว้สำหรับการเพาะปลูกหอมตามฤดู อันเห็นได้จากปรากฏการณ์ การปรับรูปแบบการจัดการที่ดินของชาวนาในรูปแบบต่างๆ การขยายเวลาการใช้แรงงานในครัวเรือนให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อลดต้นทุนเงินสด การใช้รูปแบบการแลกเปลี่ยนแรงงาน เพื่อลดต้นทุนแรงงานให้ต่ำกว่าราคาตลาด ความพยายามที่จะทำการเพาะปลูกโดยใช้เก็บรักษาพันธุ์ไว้ใช้เอง การเลือกที่จะเข้าสู่สัญญาบางส่วน เพื่อเป็นเงื่อนไขการได้ปัจจัยการผลิตมาทำการเพาะปลูกอ่างอิสระ เป็นวิธีการสำคัญ ที่ชาวนาใช้สำหรับเป็นเงื่อนไข การรักษาการเป็นผู้ผลิตขนาดเล็กในที่ดินตนเองไว้

อย่างไรก็ตาม ยุทธวิธีการใช้ที่ดินเหล่านี้ ได้นำมาสู่ผลกระทบกับชาวนาโดยส่วนรวมมากขึ้น ซึ่งผู้เขียนเรียกว่า "ผลกระทบจากแรงบีบคั้นของระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญา" ได้นำมาสู่การขูดรีดตัวเองของชาวนาเพิ่มมากขึ้น พร้อมกับการนำมาสู่การทำลาย การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนเกิดขึ้น ซึ่งเป็นฐานสำหรับการพึ่งตนเองของชาวนา ที่ได้ถูกทำลายอย่างรุนแรงมากยิ่งขึ้น จากการผลิตที่มุ่งสนองตอบต่อผลประโยชน์ของนายทุน

ประการที่สอง การต่อสู้แนวตั้ง คือความพยายามที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ทางการผลิตให้ออกจากเงื่อนไขการบงการของกลุ่มทุน การต่อสู้ด้วยวิธีการนี้ชาวนาใช้ยุทธวิธีที่สำคัญ คือ

1. การรวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องหรือใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการปรับเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิต อันเห็นได้จากความพยายามในการต่อรองทางการเมือง เพื่อแย่งชิงการเข้าควบคุมเมล็ดพันธุ์ให้เป็นการจัดสรรโดยสหกรณ์เพียงผู้เดียว แม้ว่าจะไม่สามารถช่วงชิงมาได้ทั้งหมดก็เป็นเงื่อนไขที่ชาวนาเป็นอิสระต่อกลุ่มทุนได้บ้าง และนำไปสู่เงื่อนไขการต่อรองกับกลุ่มทุนในประเด็นราคาผลผลิต หรือการเรียกร้องให้อำนาจรัฐ ลงมาสนับสนุนปัจจัยทุนในการผลิต แก่เกษตรกรโดยตรง ทั้งในรูปแบบ

สิ้นเชื่อเพื่อการผลิต และการตลาด

2. การใช้วิธีการรวมกลุ่มต่อรองราคาผลผลิต โดยชูประเด็นหลักการ "การรวมกันซื้อ รวมกันขาย หอมทุกหัวต้องผ่านสหกรณ์" เป็นเงื่อนไขบังคับที่จะไม่ให้เกิดระบบพันธสัญญาที่ราคาหอมถูกกำหนดจากนายทุน แต่ข้อเสนอรวมกันซื้อรวมกันขายได้ถูกเบี่ยงเบนประเด็นไปเป็นการซื้อขายหอมหัวใหญ่ ภายใต้พันธสัญญาให้กับบริษัทแทน เมื่อกลุ่มทุนได้ส่งคนเข้ามาควบคุมสหกรณ์ได้ แล้วเปลี่ยนเจตนารมณ์ของสหกรณ์ใหม่

การปรับยุทธวิธีในแนวตั้ง ดูจะไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก เมื่อกลุ่มทุนมีความสามารถในการเข้าถึงอำนาจรัฐได้ดีกว่า และในขณะเดียวกันก็มีความสามารถในการใช้อำนาจรัฐ เพื่อการปรับเปลี่ยนนโยบายการผลิต ให้สอดคล้องกับผลประโยชน์กับกลุ่มทุนได้มากกว่า ในขณะที่เดียวกันกลุ่มทุนก็ใช้วิธีการการสร้างกลไกอำนาจท้องถิ่น ขึ้นมาทำลายกระบวนการรวมกลุ่มต่อรองของชาวนา ในหลายรูปแบบ เช่น การสร้างเครือข่ายรวบรวมผลผลิต เพื่อไม่ให้สหกรณ์ดำเนินการรวมกันซื้อกันขาย ประสบผลสำเร็จ การทำลายความน่าเชื่อถือ ของหลักการต่อรองในเรื่องหอมทุกหัวต้องขายผ่านสหกรณ์ เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้

ดังนั้นรูปแบบการเพาะปลูกแบบมีพันธสัญญา จะคงดำเนินอยู่ต่อไปในช่วงของการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ระบบการผลิตแบบทุนนิยมในสังคมเกษตรกรรม ชาวนายังคงเป็นผู้ผลิตขนาดเล็กในที่ดินของตนเองอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ถูกบีบรัดมากยิ่งขึ้น และนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า ผลกระทบจากแรงบีบคั้นของการผลิตแบบมีพันธสัญญา ซึ่งมีผลประการสำคัญที่สำคัญ คือ การขูดรีดตนเองในจำนวนที่เพิ่มขึ้น และการทำลายรูปแบบการจัดการทรัพยากรแบบรวมหมู่ ให้มีลักษณะปัจเจกชนสูงขึ้น

การขูดรีดตนเองคือ การทำลายฐานปัจจัยการผลิต ที่ชาวนาสามารถพึ่งตนเองได้ให้หมดไป ที่เกิดจากการปรับตัว ในการจัดการที่ดินของชาวนาไม่ว่าจะเป็น การเพาะปลูก การยั้งชีพ การปรับรูปแบบ การใช้แรงงาน การจ้างงาน ฯลฯ ล้วนแต่เป็นการขูดรีดตนเองทั้งสิ้น เพราะนำไปสู่การเงื่อนไขการทำลาย การพึ่งตนเองได้หมดไป ชาวนาจะมีชีวิตอยู่ได้ด้วยการรับจ้างแรงงานของตนเองล้วนๆ หรือจากการเพาะปลูกเพื่อการค้า เพื่อนำไปแลกกับปัจจัยการบริโภค หรือจะใช้แรงงานสำหรับการหาปัจจัยการผลิต ซึ่งชาวนาจะไม่มีโอกาสเหลือส่วนเกินที่สร้างสรรค์ สำหรับการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตของตนเอง เช่น เวลาสำหรับการคิดค้นเทคโนโลยี เวลาสำหรับการพักผ่อน เวลาสำหรับการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการเรียนรู้ เพราะเวลาเหล่านี้ของชาวนาได้ถูกขโมยไปและถูกควบคุมไว้แล้ว ด้วยเงื่อนไข

ของการผลิตแบบมีพันธสัญญา ที่จะต้องทำการผลิตให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพทั้งกลางวัน และกลางคืน เพื่อหารายได้มาสร้างพลังแรงงานทดแทนในวันรุ่งขึ้น ในโรงงานอุตสาหกรรมจำลอง บนที่ดินของตนเอง ในขณะที่ผลตอบแทนที่ได้รับอาจจะมีส่วนเกินอยู่บ้าง ซึ่งเพียงพอเฉพาะสำหรับการซื้อปัจจัยการบริโภคเท่านั้น แต่ไม่เหลือเพียงพอสำหรับการลงทุนส่วนที่สร้างสรรค์ให้มากขึ้น ซึ่งบีบริตชานานำไปสู่วงจรการพึ่งพาของกลุ่มทุนมากยิ่งขึ้น และอยู่ภายใต้การบงการของกลุ่มทุนใกล้เคียงกับโรงงานอุตสาหกรรม โดยที่ตนเองยังถือครองที่ดินอยู่ การผลิตกลางทุ่งนภายใต้อำนาจพันธสัญญาของชานานา จึงต่างกับการผลิตของกรรมกรในโรงงานเพียงแค่อากาศสำหรับการหายใจ และไม่ต้องตอกบัตรเข้าทำงานเท่านั้นเอง ส่วนในด้านอื่นๆ ก็คงไม่แตกต่างกันมากนัก เปรียบเสมือนเป็นเพียงแรงงานรับจ้าง บนที่ดินของตนเอง

ส่วนผลกระทบประการที่สองนั้น ก็คือ การทำลายการจัดการทรัพยากรแบบรวมหมู่ของชานานา ซึ่งเป็นผลกระทบจากแรงบีบคั้น ของระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่นำมาสู่วิกฤตการณ์ด้านทรัพยากรของชานานา โดยเฉพาะด้านการจัดการน้ำ การจัดการแรงงาน และการจัดการที่ดิน

ในขณะที่เป้าหมาย การใช้ทรัพยากรชุมชนนั้นมุ่งตอบสนอง ต่อความต้องการบริโภค ของสมาชิก ในสังคม แต่เป้าหมายการผลิตแบบมีพันธสัญญา มีเป้าหมายอยู่ที่ความต้องการจำหน่ายสินค้าในปริมาณมากๆ ในราคาที่ต่ำ การขัดกันนี้ในเป้าหมายดังกล่าว เป็นสาเหตุหลัก ที่ทำให้เกิดวิกฤตการณ์ ในการใช้ทรัพยากรเกิดขึ้น เพราะการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนแบบดั้งเดิม จะสอดคล้องกับวิถีทางธรรมชาติ และวิถีทางของการบริโภคของชานานา กล่าวคือ เขาจะทำนาปลูกข้าวนาดำในช่วงฤดูฝน และปลูกพืชผักในช่วงฤดูหนาวสำหรับการบริโภค เพราะยังมีน้ำซับในดินเหลืออยู่บ้างจนถึงต้นฤดูร้อน ส่วนฤดูร้อนผักผ่อนเตรียมทำความสะอาดเหมืองฝายรอคอยฤดูกาลทำนาในฤดูกาลต่อไป

แต่การเพาะปลูกในระบบพันธสัญญา ได้เปลี่ยนวิถีทางแห่งธรรมชาติไปจากเดิมด้วยการเปลี่ยนที่นา มาปลูกผักในฤดูฝน ที่น้ำท่วมขังง่าย ซึ่งทำให้มีความเสี่ยงสูง และปลูกข้าวในช่วงฤดูแล้งซึ่งมีน้ำน้อย ความขัดแย้งในวิถีดังกล่าวจึงนำมาสู่การขูดรีดธรรมชาติ เพิ่มมากขึ้นด้วยการสูบน้ำขึ้นมาใช้เอง การขุดบ่อ การเจาะบ่อบาดาล ฯลฯ โดยที่ชานานารวยบางคน ที่มีเงินพอทำได้ก็จะทำ และไม่มี การควบคุมของชุมชน

จากยุทธวิธีในการปรับตัว ของชานานาขนาดเล็กดังกล่าวข้างต้น ได้แสดงให้เห็นว่ายุทธวิธีที่หลากหลาย ที่ชานานาคิดค้นนั้น ไม่ได้นำไปสู่การหลุดพ้นจากวงจรการพึ่งพา และการขูดรีดแต่อย่างใด ในระยะยาวแล้ว การผลิตในระบบพันธสัญญา จะสร้างแรงบีบคั้นให้กับชานานาเพิ่มมากขึ้น และนำไปสู่การ

เบียดขับชาวนาออกจากที่ดินในที่สุดไม่เวลาใดก็เวลาหนึ่ง ถ้าการเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ในการผลิตระหว่างชาวนากับกลุ่มทุนยังไม่เกิดขึ้น

ดังนั้นทิศทางการพัฒนา จึงควรจะสร้างความเข้มแข็ง ให้องค์กรชาวนา มีศักยภาพในการต่อรองที่เป็นจริง ซึ่งน่าจะช่วยให้ชาวนาปรับตัวต่อกระแสการเปลี่ยนแปลง ที่เข้ามากระทบกับชาวนาได้ดีขึ้น บทบาทที่ภาครัฐบาลน่าจะเร่งดำเนินการ คือการเปิดโอกาสให้ชาวนา มีความสามารถในการเข้าถึงปัจจัยทุน และการเข้าถึงตลาดได้อย่างเท่าเทียมกัน ด้วยการเสริมศักยภาพองค์กรของชาวนาให้มีประสิทธิภาพสำหรับการบริการสมาชิกได้ ทั้งในด้านปัจจัยทุนและการยกระดับราคาสินค้า เพราะจะเป็นช่องทางสำคัญ ที่จะทำให้การผลิตขนาดเล็ก ของชาวนาพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม ในขณะที่สังคมยังไม่สามารถหาทางเลือกของรูปแบบการผลิตที่ดีกว่าได้

8.4 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

การค้นคว้า ปัญหาการเปลี่ยนผ่านของสังคมเกษตรกรรม เข้าสู่การผลิตแบบทุนนิยมว่าจะเปลี่ยนไปในทิศทางใด ยังเป็นสิ่งที่ต้องค้นคว้ากันอยู่ต่อไป โดยเฉพาะการศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคม การผลิตระหว่างทุนกับชาวนา ในระยะเปลี่ยนผ่านนี้มีปัญหาอีกหลายประเด็น ที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ยังไม่ได้ให้คำตอบเช่นประเด็นการดำรงรักษาไว้ (Reproduce) ของเงื่อนไขระบบพันธสัญญาโดยกลุ่มทุนพวก เขาจะใช้เงื่อนไขอะไรสำหรับการรักษาไว้ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากชาวนา

การศึกษาเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายที่กลุ่มทุนใช้เป็นเครื่องมือ เพื่อรักษาเงื่อนไขของระบบพันธสัญญา กับค่าใช้จ่ายในการรวมศูนย์ที่ดิน เข้ามาจัดการเอง งานด้านมานุษยวิทยาเศรษฐกิจ อาจจะทำให้ภาพที่ชัดเจนมากขึ้น ถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นในระบบทุนนิยม ที่จะเปลี่ยนไปในทิศทางใด

ผลกระทบจากแรงบีบคั้นของระบบเกษตรแบบมีพันธสัญญา ที่แสดงออกมาในรูปของการขูดรีดตนเอง และทำลายการจัดทรัพยากรแบบรวมหมู่ของชุมชน จะก่อผลกระทบเช่นไร ต่อระบบสังคมชาวนา โดยรวม เป็นหัวข้อการค้นคว้าที่วิทยานิพนธ์นี้ยังไม่ได้ เสนออย่างครอบคลุม

ข้อเสนอแนะในการพัฒนา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้พยายามชี้ให้เห็นถึง ความสัมพันธ์ภายใต้ระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญา ว่าชาวนาที่เป็นฝ่ายเสียเปรียบ ต้องพึ่งพาและถูกขูดรีด คือการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน และเป็นธรรม

การนำระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญา มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา จึงเพิ่มปัญหาให้กับ สังคมเกษตรกรรม จากการเอาเปรียบของนายทุน และการเพิ่มการทำลายทรัพยากรของชุมชนมากยิ่งขึ้น การแก้ไขปัญหาของสังคมชาวนา จำเป็นที่ต้อง ไปดูสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา ซึ่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ แสดงให้เห็นว่า การทำการผลิตเพื่อการค้านั้นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ 2 ด้าน คือปัญหาในการเข้าถึงปัจจัย ทุน และปัญหาความสามารถในการเข้าถึงตลาด ดังนั้นการพัฒนากิจกรรมในสังคมชาวนาจะต้องเข้าไป แก้ไขใน 2 จุดนี้

กระบวนการพัฒนา จะต้องมุ่ง ไปสู่การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางสังคม ระหว่างชาวนากับ กลุ่มทุน ให้ชาวนาหลุดออกจากวงจรการพึ่งพาและขูดรีดจากกลุ่มทุน หรือพึ่งพาหรือถูกขูดรีดน้อยที่สุด

ปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งมาจากอำนาจรัฐ และการใช้อำนาจรัฐมากำหนด และความคุมชาวนา การแก้ไขจึงจำเป็นที่ต้อง ใช้กลไกอำนาจรัฐ ในทางนโยบาย และกฎหมายมาแก้ไขในด้านต่างๆ ดังนี้

1) การพัฒนาศักยภาพองค์กรของชาวนา ให้มีความเข้มแข็งขึ้นในด้านต่างๆต่อไปนี้ คือ ใน กระบวนการผลิต รัฐต้องสนับสนุนการกระจายปัจจัยทุนให้ชาวนาสามารถทำการเพาะปลูกได้ทุกๆกลุ่ม โดย ตรง โดยการสนับสนุนผ่านองค์กรทางเศรษฐกิจของชาวนา ซึ่งมีจำนวนมากทั้งรัฐเข้าไปจัดตั้ง องค์กร เอกชนพัฒนาชนบทเข้าไปสนับสนุน และที่เป็นองค์กรดั้งเดิมที่มีอยู่แล้วในสังคมชาวนา เช่น องค์กร เหมืองฝาย

ในด้านเทคโนโลยี ที่ลงไปสู่สังคมชาวนา รัฐจะต้องมีนโยบาย หรือแนวปฏิบัติ ที่นำไปสู่การ คิดค้นร่วมกับชาวนา โดยผ่านกลไกที่เป็นองค์กรของชาวนา ซึ่งจะทำให้ชาวนามีศักยภาพเพียงพอในการ พัฒนาหรือพึ่งพาตนเองได้ ส่วนเทคโนโลยีการผลิตที่ชาวนาควบคุมไม่ได้ ไม่สมควรนำมาใช้ในสังคมชาวนา หรือใช้เป็นทิศทางสำหรับการพัฒนากิจกรรม

ในด้านการตลาด ควรเสริมสร้างอำนาจต่อรองให้กับองค์กรเกษตรกร ด้วยการมีมาตรการ ทางนโยบายและกฎหมาย เพื่อเปลี่ยนแปลงแบบแผนการส่งออก โดยกำหนดให้ผู้ส่งออกต้องรับซื้อหอมหัวใหญ่ จากสหกรณ์ฯ และมีเอกสารรับรองสินค้าจากสหกรณ์ผู้ปลูกหอมหัวใหญ่เท่านั้น จึงจะส่งออกสินค้าได้มาตรการ

นี้จะทำให้เกษตรกรกับกลุ่มทุนสามารถต่อรองกันได้ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องพัฒนาศักยภาพขององค์กรเกษตรกร-
กรให้ทำตลาดส่งออกหอมหัวใหญ่ได้เองด้วย

2) ส่วนข้อเสนอสำหรับการพัฒนาตนเองของสังคมชาวนานั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำ
จุดแข็งต่างๆที่มีอยู่ในสังคมของชาวนา มาเสริมสร้างสำหรับการต้านอำนาจการบงการของทุนด้วย ซึ่งมี
ประเด็นที่สำคัญดังนี้ คือ

2.1 การจัดการทรัพยากรแบบรวมหมู่ที่ดำรงอยู่ในสังคมชาวนา เช่น การจัดการน้ำภายใต้
ระบบเหมืองฝาย จะต้องถูกยกระดับให้อำนาจการจัดการน้ำที่กำกับอยู่ระหว่างอำนาจของข้าราชการประจำ
จำกัดอำนาจขององค์กรเหมืองฝาย ในทางกฎหมาย มาเป็นอำนาจอย่างแท้จริงองค์กรเหมืองฝายของชาว
บ้านอย่างชอบธรรมตามกฎหมาย ข้อเสนอดังกล่าวจะช่วยปกป้องการใช้กลไกการผลิตอำนาจกันระหว่าง
กลุ่มทุนกับข้าราชการประจำ (Power bloc) ในระดับท้องถิ่นเพื่อที่จะเข้าไปแย่งชิงน้ำจากสังคมชาวนา
มาใช้ประโยชน์สำหรับกลุ่มทุนกระทำได้อย่างขึ้น

ในขณะที่เดียวกันการยกระดับอำนาจตามประเพณี ให้มีอำนาจตามกฎหมายจะทำให้ความรู้สึก
การหวงแหนอำนาจ การมีส่วนร่วมเพื่อรักษาอำนาจของสมาชิกชุมชน ในการควบคุมการใช้ประโยชน์จาก
ทรัพยากรมีสูงขึ้น

2.2 การดำรงรูปแบบการผลิตที่หลากหลาย เพื่อตอบสนองการบริโภคของครัวเรือนและชุม
ชน จะเป็นพลังเสริมอำนาจการต่อรองการผลิตเพื่อการค้าได้ เนื่องจากการผลิตเพื่อการค้าจะต้องเผชิญ
กับความผันผวนของราคาสูง การทำให้ชีวิตและการผลิตทุกชนิดขึ้นอยู่กับตลาดจึงเป็นสิ่งที่ลุ่มเสี่ยงเกินไป
สำหรับการมีชีวิตอยู่ฐานต่อรองที่สำคัญก็คือ "การมีชีวิตอยู่" ดังนั้น การรักษาแม่น้ำให้สะอาดเพื่อมีปลาไว้
บริโภค การมีที่ดิน และป่าสาธารณะสำหรับเลี้ยงสัตว์เป็นแหล่งอาหาร การปลูกข้าวพื้นเมืองที่หลากหลาย
ชนิดเพื่อการบริโภค ผนวกกับการคงไว้ซึ่งการผลิตผักพื้นเมืองชนิดต่างๆ จะช่วยให้ฐานการต่อรองรอกกับทุน
มีพลังเพิ่มมากขึ้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved